

HOGY ÍZLIK A HATALOM

LADISLAV MNAČKO

III.

Az első díszőrség, amely az elhunyt kabinetjének tagjaiból állt, elfoglalta helyét a ravatalnál, ezúttal már nem próbasorakozóról volt szó. Egy perc múlva kinyílik a bronzkapu, végtelen sorokban benyomulnak majd a polgárok, s két napon át masíroznak a koporsó körül. A kabinet tagjainak arcán ünnepélyes komolyság honolt. A mai nap forgatagában még nem volt idejük a halottra gondolni. A tízperces merev vigyázállás alatt most erre is lesz idejük. Tíz perc néha hosszú idő. Néha végtelenül hosszú.

Frank mindannyiukat ismeri. Bizonyára többet tud róluk, mint ők egymásról. A halottat egyikük sem szerette igazán. Annak ellenére, hogy a halott a nagyszámú számításbajóvók közül éppen őket választotta maga mellé munkatársaknak. De miért is szerették volna? Talán nem ő volt az, aki maga is azt az elvet vallotta, hogy a politikában nincs barátság, s hogy a barátság a politikus számára veszélyes?

De most tíz perc idejük lesz arra, hogy a halottra gondoljanak, és sajnálják, s mi több, nehezteljenek rá, mert meghalt. Elég nagy bonyodalmat okozott. De még milyen nagyot! Mert hát olyan volt, amilyen, de nekik biztonságot jelentett. Természetesen viszonylagosat, de a viszonylagos biztonság is több a semminél. Megszokták. Ismerték gyöngéit, tudták, hogyan lehet őt kiengesztelni, mivel lehet a bizalmába férkőzni, ismerték napi programját, s e szerint állították össze a magukét is, minden napnak megvolt a maga ritmusa, pergése, rendszeressége, megállapodott szokása. Minden kiközkken a kerékvágásból. Az ő helyére valaki más kerül. Kicsoda? Én? Vagy ez itt előttem? Talán aki mögöttem áll? Akármelyikünk oda kerülhet. Az az előttem álló nem kedvel, bizonyára kirepít. Azt a hátam mögött állót viszont én nem szeretem, s ezt ő tudja rólam. Ez egy hülye. Nem tudnék a keze alatt dolgozni... De mi lesz akkor, ha valaki teljesen idegen jön a helyére? Egy új ember? Egy hatalmas? Elszalaszt Galovič egy ilyen alkalmat? Hisz ez volt az az egyetlen fészek, ahova még eddig nem sikerült befurakodnia. Most itt az alkalom. Galovič... Az mindennek a végét jelentené. Hogy Galovič mindennek a végét jelentené, abban mindannyian megegyeznek.

De nem is kell, hogy Galovič legyen. Jöhet valaki más. Számításba jöhet olyan is, akiről sejtelmük sincs. És ez nem jelentené a véget?

De. Az is azt jelentené. Egymás után eltávolítja majd őket, s felhossa a maga embereit. Hiszen még élénken emlékeznek rá, hogy hozta fel őket is a kerületekből ez a halott, amikor magához ragadta a hatalmat.

Igen. Ez a véget jelentené. Ha rajtam kívül akárki is lesz az utódja, mindennek vége. Valaki kívülről? Vége. Galovič? Vége, vége...

Frank ismeri őket. Szemeiket is ismeri. Ki lehet olvasni belőlük minden gondolatot. Frank jól tudja, mire gondolnak, s mire fognak gondolni az eljövendő percekben. Frank azonban nem annyira peszsimista, mint ők, ha a jövőjükre gondol. Vég? Talán igen. De nem egészen. Valamivel kisebb, de mégsem egészen kis autókban utaznak majd. Kisebb jelentőségű, de azért jelentős hivatalba kerülnek, sőt még annak a lehetőségét is megkapják, hogy maguk választhatnak, melyik állás felelne meg a legjobban, és nem aszerint, hogy mihez ertenek, hanem aszerint, hogy mit szeretnének. Kisebb villákba költöznek, de mégiscsak villákba. Sajnos lakbértérítés, ingyen koszt és esetleg házmester nélkül.

S új posztjukon mit fognak csinálni? Észrevétlenül és fokozatosan eltávolítják az ottani személyzetet, s a megüresedett helyekre a saját embereiket állítják. Akiket ismernek, akikre támaszkodhatnak. A sajátóban ritkábban jelennek majd meg, s nem az első oldalon. De megmaradnak. A nemzet nem felejtkezik meg róluk egészen.

Ha most én is közöttük állnék... — töprengett Frank — vajon az én szememből is ennyi bizonytalanság és rémület tükröződne? Nem tudja. Nem tudja, milyenek lennének a szemei. Közöttük állhatna, és nem áll közöttük, és egyáltalán tudja-e az ember, hogy mikor milyenek a szemei? Mindenesetre örül neki, hogy nem áll közöttük. Nincs miért ott állnia.

Mit ér az közöttük lenni? Egészségtelen funkcionárius-színűk van. Előrecsúcsosodó gyomruk elárulja, hogy keveset mozognak. Autóval a hivatalba, autóval a hivatalból, autóval a gyűlésre, a fogadásra, a terepre, az ünnepélyre, az ünnepségre, a hivatalban karosszék, odahaza kényelmes heverő... Kétszer-háromszor évente vadászat, egy hónap a tenger mellett a körülkerített strandon, tizenhat és még több órás munkanap, tizenhat és még több órás ostoba tanácskozások, ellentmondó határozatok, gremiálkák, amelyeken megállapítást nyer, hogy az azt megelőző gremiálkákön kitűzött feladatokat nem teljesítették, s újabb feladatokat tűznek ki, amelyeket ugyancsak nem teljesítenek, nincs rá idő, semmire sincs idő, bosszantják őket, s ők még jobban bosszankodnak önmagukon, belegabalyodva ezer nevetséges problémába, nincs rá módjuk, hogy az igazi feladatokkal viaskodjanak, ebből áll az életük.

Mindnyájan kövérek, azt is lehetne mondani, szabvány szerint. Frank ismeri őket. Mindegyiküket régtől fogva ismeri, már akkor ismerte őket, amikor még szögletes arcú forradalmárok voltak, ezt nem lehet eltagadni tőlük, csontos forradalmárok voltak, akkor, amikor még a forradalomnak voltak csontjai. Azóta a forradalom valahogy kigömbölyödött, s ők együtt gömbölyödtek vele. Akárcsak ez a halott.

Ez a halott itt szögletes arcú, kemény férfiú volt. S a karaktere is éppilyen kemény, szögletes. Az utolsó fényképen, amelyet Frank róla

készített, valahogy olyan bizonytalan, határozatlan az arc kifejezése, tucatszeme, felt, felfújta arc, egyszerűen szétfolyt a képen. Frank tudja, hogy ez nem szokott így lenni, a férfiak csak a halott korában kapják meg a végső és határozott kifejezést, gyermekkori képeiken még úgy néznek ki, mint a békaporontyok, és csak akkor rajzolódna ki az arcvonásaik, amikor kialakul a karakterük. Ez a halott azonban fiatalkorában sokkal nagyobb személyiségnek látszott, mint a későbbi években, élesen vágott profilja egészségtelen kövérséggé puffadt, elvesztette egyéniségét, a róla készült képeket már nem lehetett retus nélkül megjelölni, „hozzá kellett adni”, különben arc helyett csak egy bizonytalan fehér ovális világitott volna a lapokból, s ő ismételtelen csapkodhatta volna az asztalt, hogy majd megtanítja ezt az egész újságíró bagázst kesztyűbe dudálni.

Frank ezzel a halottal elsős elemista korától barátokozik. Attól kezdve egészen a közelmúltig jóban-rosszban mindig együtt voltak. Keresztül tudták magukat rágni azon a legnehezebb próbatételén is, amely két férfi életében előadhatja magát, azon is, amikor mindketten egy lányba voltak szerelmesek. Frank úgy érezte, hogy a másik nélkül nem is egész ember.

És mit jelent ma neki ez a halott? Kísérleti alany. Pedig Frank egész életében kitartó makacssággal mindig a nyomában járt. Akarta őt, az egész embert akarta. Igaz, volt egy idő, amikor kerülte a társaságát, de azután csak annál nagyobb hévvel járt utána, minden lépéséről, minden döntéséről, afféjéről, gondjáról-bajáról tudomást szerzett. Frankot nem hagyta nyugodni a kíváncsiság, hogy mi lehet abból a férfiből, s mi történhet azzal a férfivel, amilyen a halott valaha volt.

Szétválásuk nem egyik percről a másikra, s nem is drámaian történt. Inkább feltűnés nélküli, csendes, észrevétlen folyamat volt. Ha akkoriban Frankot megkérdezték volna, hogy mi kifogása van ellene, maga is elcsodálkozott volna a kérdésen. Szétválásukat nem az okozta, hogy különféle utakon indultak el. Egy darabig azután is találkoztak, felkeresték egymást, és örültek egymás társaságának. Frank máig sem tudja megmondani, hogy tulajdonképpen mi történt. Egyszerűen szerették egymást, s aztán már nem szerették. Megértették egymást, és azután megszűnt ez a megértés. Ez mással is előfordul.

Végül is ez a halott már félni kezdett Franktól. Lehet, hogy megérezte, hogy Frank sokat tud róla, és tudatosította magában, hogy hogyan végződött azokkal, akikről ő tudott túl sokat. De akkoriban már mindentől és mindenkitől félt. Félt az árnyékoktól is. És bőven akadtak árnyékok, és napról napra szaporodtak.

Frank egészen közel lépett a ravatalhoz. Régi barátjának arcába tekintett. Maga is meglepődött azon, hogy semmit sem érez. Sem felindultságot, sem meghatódottságot. A halál jelenléte megpuhítja az embert, és kegyeletre készíteti, de Frank semmit sem érzett. Sem örömet, sem bánatot, sem meglepődést, sem elégedetlenséget. Egy teljesen közömbös ember ment el, egy teljesen közömbös ember halt meg. Közömbös Frank számára, és közömbös a többiek számára is. Sajnos, amíg itt fog feküdni, felindultságot, bánatot és még sok más egyebet fognak színlelni, annak a sok-sok tízezer embernek a jelenlétében, akik a ravatal körül menetelnek. Szervezett búcsú. Szervezett gyász. Szervezett bánat.

A láthatatlan zenekar az erkélyen a gyászzené első taktusait kezdte játszani. A díszőrség hat tagja még jobban kihúzta magát. Mozdulatlan vigyázzállásba merevedtek. Két férfi kitárta a nehéz bronzkapu szárnyait, a közeli toronyban nyolcat harangoztak. Frank lencsevégre kapta az első belépőket, majd rövid időre kiment az épület elé. A fagyos, kellemetlen szélben a várakozók százai toporogtak. A feketébe öltözött búcsúzó polgárok hosszú sora hullámszerűen és előremozdult. Az üzemek és szövetkezetek, szervezetek, társadalmi és politikai szervezetek képviselői a ravatal elé helyezték koszorúikat. A rendező feltűnés nélkül mutatta, hová tegyék. Fontossági sorrendben. Az illető szervezet jelentősége szerint. A kigyózó sorból aligha veszi észre valaki, hogy akad itt néhány ember, akik nem hagyják el a gyásztermet. A készülség és a megfigyelők. Mindenre figyelnek, mindannyiuknak előre megszabott feladatuk van. Elég ember van az épület előtt? A „tartalékoknak” még egy óra hosszat ki kell tartaniuk. A férfi, akire ezt bízták, a polgárok számának felbecsülésében elegendő tapasztalattal rendelkezik, s azt is tudja, hány ember vonul el óránként a ravatal körül. Ha a várakozók sora kint elfogyna, hátramegy az irodába, a temetési rendező bizottsághoz. Ott valaki felemeli a telefonkagylót, felhívja valamelyik üzemet vagy iskolát. A kigyóvonálnak folyamatosnak kell lennie, kellemetlen volna, ha hézagok keletkeznének, ha megszakadna, ha megtörténne, hogy nem volnának, akik a ravatal körül elvonuljanak. Minden túlságosan is szervezett. A polgárok búcsúja nem tűnik spontán érdeklődésnek, valódi gyásznak, valódi veszteségérzetnek. De ezt talán nem is akarja senki. Fontos a megdöbbenő számadat: két nap alatt a halott államférfitől kétszázézer ember vett búcsút... Közben mindazok, akik itt a ravatalt körbejárják, jól tudják, hogy a veszteség egyáltalán nem nagy, hisz ez a halott már rég leíródott s elfelejtődött, az utolsó hónapokban mintha már nem is létezett volna, csupán hirtelen megbetegedése mentette meg a nyilvános bukástól, a szégyenteljes kiüzetéstől a helytartói székéből.

A betegség, amely már bizonyára régóta kikezdte, megkímélte őt is, s a többieket is egy sereg kellemetlen gondtól. A betegség, ezt egyébként mindenki tudta, halálos volt és gyógyíthatatlan. Egy haladoklóval szemben semmi szükség nincs a közbotránnyra. Pár évvel ezelőtt persze ezzel nem sokat törődtek volna, de ma már egy természetes halál mégis jobb megoldás a drasztikus politikai manőverezésnél, ahol mindig egy csomó piszkos fehéreneműt kell tisztára mosni, és elkerülhetetlen az óvintézkedés, a szervezés, a magyarázkodás. Így jobb. Egy halott államférfi senkinek sincs útjában, és senkinek sem árt.

A koszorúk elhelyezése valahogy mindig felfrissíti a búcsúzkodás monoton és lassú ritmusát. Itt sok koszorú lesz. Frank megközelítő pontossággal fel is tudta volna becsülni a számukat. A koszorúk, lezámítva azt a kettőt, amelyet még a bronzajtók kinyitása előtt tettek oda, mind egyformák. Zöld ágak és vörös műkrizantémok. A friss virág ebben az évszakban kevés és drága. Frank meg is lepődött, amikor észrevette, hogy a felvonulók némelyike ciklámenecskrot, sőt vörös szegfűket szorongat. És legfőképpen akkor lepődött meg, amikor egy fiatal lány három szál fehér orgonát helyezett a ravatalra. A lány nem lehetett több tizennyolc évesnél. Rokon? Aligha. Akkor nem jött volna egyedül. Egy ilyen csokor száz koronába is belekerül.

Száz korona sok pénz egy tizennyolc éves lánynak. Több pár harisnyát vásárolhat érte. A halotthoz nem fűzheti semmi közvetlen kapcsolatot, ahhoz a generációhoz tartozik, amely már csak a nevét és a funkcióját ismeri, s legfeljebb annyit tud róla, hogy ő volt az, aki időnként a főtéren azokat a kevésbé felemelő szónoklatokat tartotta, amely mindnyájukat untatott. De az is lehet, hogy valamiben pártfogója volt. Lehet, hogy nehézségei voltak a felvételi vizsgánál, s a halott segítségével mégis bejutott a főiskolára. Vagy kikönyörögte nála, hogy az apját engedjék el a börtönből. A lányka bájos, szép, és a szép nők nála mindig többet elértek, ha nem is éppen túl sokat. De az is lehet, hogy csak egy naiv, s bizonyos szempontból félszeg leánykáról van szó, akit meghatnak a temetések.

A halál minden formájában komoly dolog. Szemtől szembe a halállal az emberek is komolyak. Frank tudja, mennyire el tud borulni az emberek arca, ha véletlenül egy ismeretlen halotti menettel találkoznak, hogy elfátyolosodik a tekintetük, s ha csak egy pillanatra is, mindannyian az elmúlásra gondolnak. Itt is lábbujjhegyen járnak, bár a puha, vörös szőnyegek amúgy is elnyelnék a lépéseiket. A ravatalhoz most éppen elsősök zavart és a hosszú várakozástól elgémbedett és összefagyott csoportja érkezett. Meglepődve s ijedt szemekkel néznek körös-körül. Sokat még nem értenek az egészből, s leszámítva azokat, akiknek valamilyen hozzátartozója meghalt, semmit se tudnak a halálról.

Frank dühösen kereste a tanítójukat, aki idehozta őket. Minek? Minek? A gyerekeknek sokáig kint kellett ácsorogni a fagyban, hatéves gyerekek. Minek?

A gyerekek kitotyogtak a hidegbe. Egy darabig még meglepődött, zavart csend veszi körül őket, aztán majd feloldódnak, és elfelejtkeznek arról a különös helyiségről, ahol valamiféle fekete emelvényen egy ismeretlen bácsi feküdt. Tovább tekeredik a kigyóvonal. A halál komoly dolog. Gondolhattak az itt felvonulók a halottról akármit is, amíg élt, itt a halál közelsége érinti meg őket, és kegyetlen fensége arra int, hogy ki-ki az élet értelmén, az élet mulandóságán tünődjön. De vajon a halottnak szólnak-e ezek a gondolatok? Nem tartoznak-e inkább magához a halálhoz? Elérzékenyíti, megrendíti-e őket ez a vég? Ki ismerte őt? Ki emlékezhet rá jó szívvel? Ki érzi helyrehozhatatlan veszteségnek a távozását? Frank kérdőre vonó kíváncsisággal mered a távozók szemébe. Van bennük valami részvét? Van bennük valami szomorúság? És lát-e valami örömet, kárörvendést, meglegedést azoknak a szemében, akik még a nevét se tudták kimondani anélkül, hogy ne rá háritottak volna minden felelősséget, azokért a dolgokért is, amikért felelős nem volt.

Alig hámozható ki valami ilyesféle a szemekből. A távozók szemében nincs sem szeretet, sem érdeklődés. Még gyűlölet sincs. A halál komoly dolog. Ez igaz. De másról nincs szó. Ez a halott számukra többnyire közömbös volt. Nem ismerték őt, és jóformán semmit sem tudtak arról, hogy valójában milyen volt.

Frank már jó néhány állami temetésen részt vett, olyanokon is, amelyeken az emberek szeméből feltörték a könnyek. Itt a szemek szárazak. Ez, a sajtó és rádió szerint nagy és pótolhatatlan halott ma itt végérvényesen magányosan fekszik. Senkije sincs.

Természetesen ez ugyanakkor színház is. Érthetetlen okokból az emberek szeretik a temetéseket. Itt a rendezés is kifogástalan. Az erkélyről megható, tolakodó, gyászzene hullik a felvonulók nyakába, visszaverődik az óriási csillár csillogó kristályairól, elektrifikált görögtűz ég, díszörségek váltogatják egymást, van itt sok piros és sok zöld, peregnék a filmfelvevőgépek, a televízió egyenes adásból tudósít, mindenütt az ember, a gyász megszervezett pszichózisába botlik, de ez így együttvéve sem jelent sokat. A halott, a félárbocra bocsátott zászlók, a kirakatokba kitett gyászkeretes portréjai, a fényesen égő utcai lámpák, a rádióból sugárzó szomorú zene, a televízió, a búcsúzóik ezreinek ellenére, ebben az órában egyedül van, végtelenül halott, és végtelenül magányos, s akárhogy is átkozták, amíg élt, meg is vehették, igaz és kitalált kínos pletykákat suttoghattak róla, most már ezzel se törődik senki, hiszen már eltávozott. Nincs már. Visszavonhatatlan és végleges hatállyal örökre kilépett az életből, s ezzel az emberek tudatából is. Valóban annyira jelentéktelen volt ez a nagy férfiú, hogy sem a káröröm, sem a szájalom fényét nem érdelmi a búcsúzóik szemében? Igazán ilyen volt? Ennyire jelentéktelen? Senkit se rázott meg a távozása? Azokat sem, akiknek ártott? Hiszen ártott eleget, tönkretett egzisztenciákat... Hát azoknak is közömbös?

Közömbös. Csak a halál van jelen. Komolyan, de egyébként más semmi. Senki. Semmi.

Frank éppen a díszörség, a generálisok és a pionírok hatos csoportjának a váltását fényképezte, amikor valami történt. A terem levegőjébe elfojtott sóhajok vegyültek, az emberek megmerevedtek helyükön, szemüket kíváncsian a bejáratra meresztették. Frank pár tisztán érthető, vissza nem fojtható ó-t hallott elröppenni. Nem kellett arra néznie, tudta, mi játszódik le a bejáratnál, kiolvashatta és kiérezhette minden tekintetből. Ó van itt tehát? Annyit hallott róla, annyi csúnyát, tehát így néz ki. Természetesen az arcát fátyol fűdi, de még így is látni, milyen szép. Azt mondják, nem éltek valami jól. Jól? Rosszul. Gyalázatosan éltek. Úgy hírlík, az asszony jeleneteket rendezett, a férje pedig gyakran megverte.

A közeli toronyóra elütötte a tizenegyet, amikor az özvegy megérkezett. Azok, akik útban voltak, félreálltak. Az özvegy az elhunyt apjával és húgával jött. Bátyja, a követ támogatta. Fent az erkélyen a zenészek is megérezhették a pillanat drámaiságát. Két zenész feje tűnt fel, s a zenekar egy ideig valahogy bizonytalanul játszott.

Olyan szép, mint egy buja menyét — állapította meg Frank, s bizonyára nem volt egyedül ezzel a véleménnyel, mindenki, de főleg a nők méregették szemtelen kíváncsisággal. A lába? Oh! A bundája? Perzsa. Ah! A kalapja? Uram Isten!

Frank is alaposan szemügyre vette. A lába? Karcsú, nyúlánk, szép formájú. A bundája? Moszkvából való. A kalapja? Bécsi. Harisnyája, táskája, kesztyűje? Bécsi. Bizonyára időben tudomására adták, hogy nincs remény.

Frank azon kapta magát, hogy testének vonalait méregeti a bunda alatt. Ez akár zsákban is jöhetett volna, s akkor is ugyanez a hatás. A fekete szín csak kiemeli vágyakozó és vágyakat ébresztő varázsát. Kalapja alól néhány szőke hajtincs bukott a homlokára.

Frank inkább levette róla a tekintetét.

A diplomata testvér gyöngéden vezette az özvegyet a ravatalhoz.

Minden mozdulatlanra meredt, Frank hátán is végigszaladt a hideg. Mit tesz most? Hogy viseli magát ebben a pillanatban? Megőrizte a méltóságát. Megállt egy pillanatra a halott felett, s a fátyolon keresztül, amelyre most mindenki tekintete tapadt, jól lehetett látni sápadtságát és a virrasztástól fáradt arcvonásait, de ajka meg se rebbent, és könny se csillant a szeme sarkában. Egy pillanatra a halott arcába nézett, de nem tett semmiféle mozdulatot, és megindultság se látszott rajta. Fagyos, hideg, komoly volt. De nem volt megrendülve. Mögötte a halott hűgának szaggatott, vijjogó zokogása hallatszott, az özvegy hozzálépett, karon fogva, s elvezette a ravatal mellől. A ravatal másik oldalára az altisztek három széket állítottak. A középsőre az özvegy ült le, jobbra tőle a megboldogult apja, balra a halott húga helyezkedett el. A diplomata testvér a háta mögött állt. Frank nem tudta eléggé csodálni a titokzatos férfi rátermettségét, aki mindezt így tudta dirigálni a kulisszák mögül. Tökéletes rendezés... Ez a három szék is tökéletes szcenéria. Vagy az is lehet, hogy ezt is előre megbeszélték?

A szék az özvegyek kiváltsága a temetésen. Valamilyen széknek lenni kell. Leült hát. Franknak tetszett, nagyon tetszett, nem játszott semmiféle komédiát, nem színlelt nem létező érzéseket. Ő állami özvegy, s ez bizonyos kötelességeket von maga után. Eddig hajlandó volt együttműködni, de tovább egy tapodtat sem. A ceremónia megkívánja, hogy itt töltsen ezt a negyedórát. Itt tölti tehát, de hiába várja kaján kárörömmel bárki, hogy majd térdre borul és hisztériás zokogásban tör ki, nem fog rájuk mosolyogni az a véletlen szerencse, hogy egy ilyen szenzációs tragédiának vagy szenzációk komédiának a tanúi lehessenek. Frank ezt a magatartást az özvegy javára írta.

Nem lesz könnyű élete. Rátörnek majd, figyelni fogják minden lépését, nem szűnnek meg a pletykálkodások, sőt, egy ideig még meg is szaporodnak, a város feletti villáját elveszik, sok minden komplikálódik majd, sok mindenről le kell mondania, az özvegyi nyugdíj, akármilyen magas is lesz, nem pótolhatja a múltbeli lehetőségeket. De ez olyan nagy szerencsétlenség? Szép asszony marad, asszony, a nyugati gyártmányú kocsis az övé, s ha elviharzanak felette az érdeklődés hullámai, élhet a maga belátása, tetszése szerint, azok nélkül a megkötöttségek nélkül, amelyeket eddigi társadalmi helyzete számára előírt. Ezt a napot bizonyára ő maga is felszabadulásnak érzi. Könnyebb lesz neki.

Azt beszéltek róla, hogy egy ismert színész szeretője. A színész állítólag a villa hátsó bejáratán jár be hozzá. Frank tudja, hogy ez ostobaság. A villáját éjjel-nappal titkosrendőrök őrzik. Szó sincs róla, hogy ennyire ostoba nő lenne. De Frank időnként az egyik mellékutcában látta feltűnő kocsiját parkírozni. A színész, akiről annyit beszéltek, nem ott lakott. Viszont Frank tudta, ki lakik abban az utcában. Az ő mesterségéhez tartozott, hogy tudja, hol lakik a társadalom elitje.

Frank bizonyára szuggesztív tekintettel követhette az özvegyet, mert az hirtelen feléje fordította a fejét. Tekintetük kereszteződött, találkozott. Frank se tért ki előle, és ő se. Frank kissé lehunyta a szemhéját, mintegy köszöntésképpen. Nem várta, hogy az asszony válaszol, hiszen nem állott nála kegyben. De ő mégis lehunyta a szemhéját, minden feltűnés nélkül, talán csak Frank vette észre, hogy

lehunyta. Frank feléje fordította fényképezőgépének lencséjét, az özvegy erre megrándult. Mire való ez a felhajtás? Frank is megrándotta a vállát. Nem lehet semmit se tenni. Nem szórakozásból vagyok itt. És te se. Belátom, hogy mindez fölösleges, de a szerkesztőségben alighanem pórul járnék, ha hiányozna a te fényképed. A te fényképednek egyszerűen ott kell lenni. Ez az előírás, s ennek így is kell lenni. És ettől te sem kevesebb, sem kisebb nem leszel...

A közeli toronyóra elütötte a negyed tizenkettőt. Az özvegy felállt. A többiek követték. A bátyja a kijárat felé vezette. Két alkalmazott feleslegesen ügyködött fölöttük. Azok, akik ott álltak, tudták, ki távozik, felhívás nélkül is utat nyitottak előtte.

Frank csak akkor döbönt meg igazán, amikor már csak az özvegy hátát látta. Uram Isten! Hol van Martin? Miért nem jött el a mostoha- anyjával? Az ő fia volt, elvégre az édesapja fekszik itt, mit számít az, ha a halott annak idején a moszkvai egyetemen elkövetett csúnya história miatt kitagadta a családból? Talán a halála után is érvényes még a kitagadás, mint valamikor a középkorban? Martin a halott egyetlen fia volt, és Frank tudta, mennyire szerette a gyermeket. A kitagadást is más sugallta, s bizonyára szenvedett miatta. Miért nem volt itt? Miért nem jött? Nem akart, vagy az özvegy nem kívánta, hogy jöjjön? A mostoha és a fiú az első pillanattól kezdve gyűlölték egymást. Az ilyen gyűlölet nem halványul el, s nem torpan még semmi előtt. Martin kölyökkorában Frank térdén lovagolt, s bokszban ki is üthette Frankot, természetesen csak akkor, ha már megette a spenótot. Akkor a halott még Margittal, az első feleségével élt. Frank jól érezte magát náluk, a halott még nem fedezte fel magában az államférfiúi géniuszt, akkor még többet gondolt másokra, mint magára. Később Margit már nem volt eléggé reprezentatív a számára, lemaradt, nem tartott lépést férje fejlődésével. Elhízott. A válás majdnem a halott karrierjébe került. De mire is volt jó az az egész karrier? Lehetséges, hogy nélküle még nem feküdné itt.

Margit mindig nyugodt volt, mindig jó kedélyű, tudott alkalmazkodni a férje hangulataihoz, nem egy gyengéd kalandjáról tudomása volt, egyszer Franknak meg is említette: Nagy bika ez, nem tudod visszatartani. A katasztrófát, ami kapcsolatukat maga alá temette, Frank valamivel előbb megérezte, mint maga a halott. Amikor végérvényesen kiobbant, Frank már nem tartózkodott a kerületben, az egész ügyről a fővárosban hallott. De egyáltalában nem lepték meg a válásukról szóló híresztelések. Az a szóke ringyó — ahogy magában annak idején az özvegyet nevezte —, aki éppen az imént hagyta el a halottasházat, tudta, mit akar, és a halottat teljesen a büvkörébe vonta. Frank csak azon csodálkozott, hogy egy ilyen kockázatos lépéshez, amely nyakát szeghette volna, elég bátorságot tudott gyűjteni. Akkoriban még az ehhez hasonló családi megbolydulásokat elég szigorúan ítélték meg, és Galovič minden apró ballépését számon tartotta.

Frankot abban az időben már semmi se kötötte gyermekkori barátjához, már néhány hónappal azelőtt gondolatban leszámolt vele. De Margitot sajnálta. Gyakran eszébe jutott, és mindig elhatározta, hogy felkeresi és meglátogatja, ha egyszer arra lesz útja. Margit kitűnő asszony volt, ez a tökkelütött nem is tudta, hogy kit kergetett el magától. Viharos életében Margit volt az az asszony, aki meg tudta

teremteni neki a békesség és a biztonság háttérjét. Ezt egyetlen asszony sem pótolhatja, legkevésbé az a szőke. Frank úgy vélte, hogy a válás és az új házasság majd ártani fog neki, de éppen a fordítottja történt, a halott egyre magasabbra hágott, míg végül is az ország legelső férfija lett. De bárhol is pillantotta őt meg Frank, nem tudott megszabadulni attól az érzéstől, hogy személyiségének felbomlását és lezüllését ez a sorsdöntő lépés okozta. Ennek a szőkének a szenvedélyeire, konvenciómentes életmódjára még egy ilyen bika sem elegendő. Frank sokáig meg volt győződve róla, hogy az új asszony hajszolta őt egyre feljebb, s egyúttal ő rántotta egyre mélyebbre is.

Honnan került elő? És hogy került éppen az ő irodájába? Frank első perctől kezdve úgy érezte, hogy Galović csalátra volt a halott felé. Később maga is sokat mulatott ezen a feltevésen, de valami igazság lehetett benne. Galovićtól minden kitellett. És attól az asszonytól? Erre Frank nem tudott válaszolni.

Honnan jött, honnan nem, egy szép napon ott volt. Frank még élénken emlékszik arra a napra...

Az első ember a területben. Hatalmasság. A forradalmi kormány megnyújtott kemény keze. Amikor ideküldték, azt mondták neki, téged választottunk ki, mert bízunk a képességeidben. Ez egy rossz, gőgös vidék, tele disznósággal, minden csikorog. A beszolgáltatás, a felvásárlás, a termelés, a közlekedés is csikorog. Fölütötték a fejüket a katolikusok, és elégedetlenkednek. A parasztok nem akarnak belépni a szövetségbe. Menj oda, és csinálj ott rendet. Légy éber és kemény, s ahol erre szükség van, légy könyörtelen. Menj, mi veled vagyunk. Segíteni fogunk, és várjuk az eredményeket...

Ment. Kitartó, kemény és kíméletlen is volt, ahol erre szükség mutatkozott. Fáradhatatlan és megkönyöríthetetlen volt. Éjjel-nappal tevékenykedett, keresztül-kasul beutazta a vidéket, váratlanul mindenütt megjelent, ahol tüzet kellett oltani, és ahol ki kellett söpörni a piszkos sankokat. Agitált, rábeszél, kért, fenyegetett, üvöltött, lezáratott embereket, és nem nagyon érdekelte, hogy jogosan-e mindig, teljhatalma volt, és élt is ezzel a teljhatalommal. Elég bátor volt ahhoz, hogy döntsön, és elég energiája, hogy cselekedjen. Lakat alá küldte, akit kellett. Kerületi Henkules volt, akit emberfeletti feladattal bíztak meg, és ő ki is tisztított ezernyi Augiász-istállót. Tisztogatott, tisztogatott annak a kockázatnak a tudatával, hogy saját maga belegöngyöl. Nemegyszer ébresztette fel Frankot éjszaka. Gyere, reggelre a határvidéken kell lennem, nem akaródzik éjjel egyedül utazni... Gyárakban éjszakai műszakokat lepott meg, munkásokkal ült le vitakozni, tudakozódott, mi nem klappol, hol a hiba, intézkedett, és intézte, amit elintézhetett, kijavította, amit kijavíthatott, természetesen a lehetőségei nem voltak korlátlanok, de azokban a feszült, forradalmi időkben tévedései és hibái ellenére férfi volt a talpán, tele elpusztíthatatlan energiával és lelkesedéssel, és néha talán fölösleges kíméletlensége és keménysége emberi megértéssel és belátással is párosult. Később sokkal nagyobb lehetőségekkel és eszközökkel rendelkezett, de akkor már nem volt az a férfi.

Intim és sokéves barátság fűzte Frankhoz, szívesen jöttek össze, és bár ez nem volt egészen rendjén, és nem is felelt meg egészen az előírások szellemének, beavatta Frankot mindennapi gondjaiba, és

tanácsokat kért tőle azokkal az akciókkal kapcsolatban, amelyeket előkészített. Frank bizalmasává, féléhivatalos tanácsadó-jává, fekete és fehér lelkiismeretével vált. Frank nemegyszer óvta a karrier szédületétől, de ő csak mosolygott rajta, a karrierre igazán nincs ideje, elébb ég ő el, mintsem, hogy bármiféle elismerést kívárhatna. De kívárta, és a karrier is eljött, nem égett el benne, csak lassanként beleposhadt. Jól érezték magukat a közös éjszakai utazásokon, Frank sok érdekes anyaghoz jutott így, az egész kerület mozgásban volt, s vele mozgott ő is, s hála a hatalmas barátinak, oda is bepillantatható, ahová más nem is dughatta oda az orrát.

Megbizott Frankban. Hitt neki. Olykor panaszkodott is a környezetére, milyen kevés ember van, akire valóban számíthat, a legtöbben csak azért nyújtózkodnak, hogy maguknak kaparinthassanak, mindenkinek tele van a szája a forradalommal, a hasuk is tele van a forradalommal. Csak a fejükből és a szívükből hiányzik.

— Ha észrevennéd, hogy valami becstelenségre vagy ostobaságra készülnek, bökj alaposan oldalba... — mondta egyszer Franknak, amikor egyik partizán barátjuk temetéséről tértek vissza, aki korrupcióba keveredett, s attól való félelmében, hogy leleplezik, főbe lőtte magát.

De amikor Frank egyszer valóban oldalba lökte, rosszszéven vette tőle, s ez volt talán az első lépés, amely egymástól való elidegenedésük-höz vezetett.

Az irodájában, ahol Frank jóformán majdnem mindennap meglátogatta, egy tökéletes személyi titkárnő uralkodott. Azon idők általános elvtársozási szokása ellenére valamilyen oknál fogva Hornákné asszonynak szólították. Frankot mindig mosolyogva fogadta, s mindig járt sietett, hogy feltegye a kávé. Frank nagyon szerette, és annak is örült, hogy a barátja ezen a téren se hódolt be az akkori idők egyre jobban elharapózó divatjának, Hornákné asszony idősebb, jelentéktelen nő volt, nem a lábával, hanem a fejével tűnt ki.

Egyszer Frank az iroda előszobáját üresen találta. Abban a pillanatban megérezte, hogy valami idegenség van a levegőben, amely addig hiányzott belőle. Az ajtó feletti táblán vörös fényű felirat világított: „Belépni tilos!” Frank leült. Hornákné pillanatokon belül itt lesz. Nem volt kedve továbbmenni, de nem tudta, miért.

Hirtelen kitérült az iroda ajtaja, s az ajtóban megjelent egy magas, aranyszőke hajú nő. Olyan nő, akinél az ember pillanatig sem kételkedik, hogy hajának aranyszíne valódi. Kezében gyorsírásos jegyzet-tömböt tartott, s kicsit meghökkenve nézett Frankra, aki kényelmesen terpeszkedett a kávézóasztal mellett.

— Mit parancsol, kérem? — kérdezte a nő bizonytalanul. A kérdés viszont Frankot lepte meg, nem tudott elszakadni ettől a látomástól.

— Semmit — nevette el magát. — A főnökhöz jöttem.

— A főnökhöz? Vagy úgy... — derült fel a nő arca. — Az elnök elvtárs foglalt. Senkit sem fogad.

— Csak engem — mondta Frank magabiztosan, és ezzel kicsit kihozta sodrából a hölgyet.

— Maga itt új még? — kérdezte teljesen feleslegesen. Majd tiltakozó intése ellenére az ajtóhoz ment, és határozott mozdulattal benyitott.

Azon kapta barátját, hogy az ablakban áll, és ábrándozó tekintettel

a messzeségbe néz. Mikor észrevette, hogy Frank az ajtóból figyeli, láthatóan összerezett. Eléje sietett, belékarolt, s az előszobába vezette.

— Bemutatom neked az új titkárnómet — mondta nehezen préselve ki magából a szavakat. Bemutatta a titkárnónek.

— Az elvtárs számára mindig nyitva áll az ajtó. Kérem, készítsen számunkra két jó erős feketét.

A hangja bizonytalannak és mesterkéltnek tűnt Frank előtt. Egyszeriben átlátta a helyzetet. Nagyon is áttekinthető volt. Meglepetésében legszívesebben fütyentett volna egyet. Tehát így állunk?... Így! Tehát... Nos egyszer ezt is meg kellett érni. Így van ez már, másként talán nem is lehetne. Talán ez a normális és természetes, s nem az, ami előtte volt.

Mikor egyedül maradtak, mégis megkérdezte:

— S mi van Hornáknéval?

A nagyhatalmú barát megfordult a széken.

— Hornáknét át kellett helyezniem.

— Hova?

— A dokumentációba.

Többet nem kérdezett. Minden világos volt. Elvégre miért is ne? Ez az aranyhajú tudja, mit kínálhat, s tudja, hogy kell kínálni.

A beszélgetés fonala nehezen gombolyodott. Mintha Frank váratlan jövetele elvágta volna. Egyenesen a helyzet kellős közepébe pottyant. Frankot az is bosszantotta, hogy tegnap este, amikor együtt voltak, a barátja nem készítette fel a meglepetésre, pedig az ilyen változások nem történnek egyik percről a másikra. De ez is csak azt bizonyította, hogy jól értelmezte a helyzetet, és tudja, hányadán áll. Mert Frank tudja, hogy szokott végzödni az ilyesmi főnök és titkárnó között. Ritkán happy enddel és bonyodalmak nélkül. Ha már idehozta, jobban tette volna, ha legalább színleg másik osztályon helyezi el, de még okosabb lett volna, ha egyáltalában nem hozza ide. Egy hivatalban semmit se lehet eltitkolni, és nem is vet rá jó fényt.

A másik is ugyanerre gondolhatott, mert egyszer csak megszólalt.

— Kitűnő munkaerő, annak ellenére, hogy így néz ki.

— Tudod, mennyi vicc van erről? — kérdezte Frank.

— A káderosztály vette föl. Én nem választottam. Hornáknét át kellett helyeztetnem, kisebb indiszkréciót követett el, nem nagy ügy, de máskor rosszabbul is végződhetett volna.

Frankot szórakoztatta a barátja ingerültsége. Ne lódíts, komám, engem úgyse tudsz becsapni, és minek is erőlködnél, hiszen én megértelek, és különben sincs az egészhez semmi közöm, a nő jó bőr, azt meg kell hagyni. Rosszabbul is választhatnál volna. De neked mindig szerencséd volt.

— Pompás bőr — állapította meg Frank —, csak aztán el ne veszítsd az egész fejedet, valamit hagyj meg belőle magadnak is.

— Buja a fantáziád, öregem... Még hogy én elveszítsem a fejemet — mosolyodott el a másik, de a mosolya kényszeredett volt.

Csak ne légy olyan biztos a dolgokban — gondolta Frank. Különös história ez, és másképp kezdődött, mint a többi kalandod. Először titkoltál el előttem valamit. S most először játszod meg magad. Legyen a tied, miért ne, nekem is megdobbanna a szívem érte, s terjesszenek bár száz viccet róla, legyen akármilyen banális, örökké

ismétlődő história ez, abban a szörnyű hajszában, amiben te élsz, egy kicsit meg is érdemled azt a nöstényt, én nem irigylem téled. De jól vigyázz, mert Galovič is van a világon, és az lesben áll.

Az aranyszőke nő kávét hozott. Amikor távozott, mindketten a lábára bámultak. Aztán egymásra néztek, és szívből felkacagtak.

— Jó kis menyét, mi? — csapott Frank vállára a barátja. S az árnyék, amely előbb közéjük lopakodott, egy szempillantás alatt eltűnt.

— Jobb lenne, ha szélvédettebb helyen tartanád.

— Szélvédettebb helyen? Mi vagyok én, burzsuj? Az ilyen móreszeknek egyszer és mindenkorra befellegzett.

— Azt gondolod, hogy ezek jobb móreszek? Mi különbség van közöttük?

— Összevissza fecsegsz, pedig elég régen ismersz engem. Ostobaság...

Ebben maradtak. Ostobaság, kész. Közöttük semmi sem változhat, hiszen már különb árkot is átugrottak együtt.

De amikor Frank kifelé indult és még egyszer megpillantotta azt az aranyszőke gyönyörűséget és találkozott kihívó tekintetével, valahogy megérezte, hogy ezentúl mégis minden másképp lesz. Ez tudja, hogy mit akar. Biztosra megy. Frank ismeri azt az ósrégi játékot. A nő, aki meg akar kaparintani egy férfit, mindent elkövet, hogy első sorban a legrövidebb időn belül a barátaitól izolálja. Amíg ez nem sikerül neki, nem biztos a dolgában.

Valóban gyönyörű menyétke. Tetszett is neki, de kezdettől fogva nem rokonszenveztek egymással. Frank mind ritkábban járt oda. A kávé már nem volt az a régi. És úgy érezte, hogy már nem is olyan szívesen látott vendég, mint valaha.

A tér fölötti villába is egyre ritkábban látogatott, nem érezte jól magát Margit jelenlétében, nem akart a szeme előtt kifejlődő komédiában statisztálni. Margit nem volt akárcsi. Ő volt házassági tanújuk is, de ez még semmi, erősebb, elszakíthatatlanabb bilincsek kötötték hozzá.

Franknak látnia se kellett mindent ahhoz, hogy tudja, mi történik. A barátja egyre mélyebbre merült. Már nem volt olyan lelkes és pontos, gyakrabban elutazott, és az emberek arról fecsegték, hogy milyen hivatalos utak is ezek. Frank nem vette tőle rossz néven. A barátja boldog, mit kívánhat neki többet. Tűzet fogott? Elég? Komplikálja az életét? Beledöglük? És aztán. A boldogságot nem lehet sem idővel, sem egyéb mértékegységgel mérni. A boldogság vagy van, vagy nincs. És ha van, tönkretéphet, elpusztíthat mindent, a létezését visszaható érvánnyal nem lehet megsemmisíteni. És úgy látszik, azon se lehet semmit se változtatni, hogy az egyik ember boldogságáért mindig egy másiknak kell fizetni. Frank számára csak az nem lehet közömbös, hogy ez a másik ember éppen Margit. És még valami szöveget ütött a fejébe. Nem Galovič csali-sípjának esett áldozatul ez a fajdkakas?

Idővel kiderült, hogy nem így volt. A válasról és az új házasságról már szélteben-hosszában beszéltek, többnyire elítélő hangsúllyal, ez Galovič ideje volt. De Galovič nem avatkozott bele, nem mennydörgött a vezető elvtársak hanyatló erkölcséről, akik a forradalmi éberséget és tántoríthatatlanságot bujálkodásra, kényelemre és egyéb aprópénzre váltották fel. Nem kiáltott fel, hogy ime, éppen azok fekszenek az

erkölcsi pocsoltyában, akiknek példát kellene mutatniuk. És lehet, hogy Frank a többi dologban is tévedett. Lehet, hogy azt a nőt valóban a káderosztály helyezte ide. És nemcsak perfekt szókeség, de perfekt gyors- és gépirónó is volt, és az emberekkel is tudott bánni. És az is lehet, hogy amikor Frank először látta, még nem is volt közöttük semmi, az a bizonyos csak később történt. De előbb vagy utóbb — ezt Frank tudta — meg kellett történnie. Már elég sok ehhez hasonló banális regényt látott. A főnök, a felelős ember, akit jóformán el-árasztanak az elintézésre váró ügyek, mozgósít, intézkedik, tüzet olt, késő éjszakáig diktál, nincs ideje pihenésre, sem a családra, sem semmire, nincs ideje, igen, ez az, semmire sincs ideje. Naponta tizenhat órát vagy még többet robotol, belesápad, meggörnyed a megoldhatatlan feladatok súlya alatt. A sápadt álmos főnök egyszerre csak az éjszakai diktálás közben megtörli verejtékező homlokát, ejnye, mit is akaratam... Már megint elszakadt a gondolat fonala... Üres vagyok, teljesen üres... Elvtársnő, tartsunk öt perc szünetet, egy jó kávé de meginnék, jó erőset...

A fiókban van egy üveg konyak, csak ez az, ami változott. A konyak. Azelőtt vodka volt. Mindössze ez az új, és ez sem különösebben nyugtalanító. Mert...

Valamelyik hasonló éjszakai diktálás közben a főnök ismét a homlokához kapott, nem játszotta meg magát, valóban fáradt volt, a kávé kitűnő volt, és a tökéletes gépirónó bevallotta, hogy nem szereti a vodkát...

És jöttek további esték és további diktálások. Utána a titkárnőt haza kell vinni. Szegény, igen messze lakik, és már régen elmúlt éjjel. A búcsúzásakor kezét nyújt neki. Lehet, hogy magához is szorítaná, de szabad ezt? Megteheti? Nem megmondta a barátja, hogy miféle vicceket terjesztenek a főnökökről?

És a titkárnő?

Tökéletes. Háromszáz leütés percenként, háromszáz leütés tisztázatban. Gyönyörű haj, gyönyörű szemek, klasszikus lábak, de háromszáz leütés is, méghozzá tisztázatban. Készséges. Ápolt. Jó kedélyű, rendet tud tartani az irathalmazban, mindent megtalál, ami kell, a telefonszámokat emlékezetből tudja... Felnéz a fáradhatatlan, erős, okos és derék főnökére. Szegény, igazán megrakták, mint egy igáslovat. De ő férfi a talpán, elbírja a terhet. Vele szemben is milyen korrektül viselkedik. Látszik, hogy tetszik neki, de ezt egy pillantásával se adja tudtul. Mennyi buta vicc forog közzájón, és azután nem is csak vicc ez, hiszen nem először ül titkárnői asztal mellett. De ez a főnök más. Néha talán szeretné is, hogy ne legyen annyira, annyira más. Persze néhány lopva ellesett pillantásából tudja is, hogy mégse annyira más!

És méltányolja a munkáját. És nincs dívány az irodájában. Az előző főnökének az irodájában volt dívány, de nem jutott vele semmire. És ha elhúzódik a diktálás, mindig hazaviszi autón. Ha meghívná kávéra, vajon följönne-e? Talán följönne. Biztosan följönne. Próbálja meg? Megpróbálhatná. De talán mégis jobb, ha vár egy kicsit...

Hogy mi minden nem fordul meg az ember fejében... — gúnyolódott saját magán Frank, visszaidézve azt a régi históriát, hiszen minden egészen másképp történt.

De valóban másképp történt? Nem is kellett másképp történnie.

És nem is kellett, hogy azon az irodai diványon kezdődjön, amit egy szép napon két jókötésű legény oda felcipelt, és még azzal se, hogy valaki valakit meghívott kávéra. Lehet, hogy egy tátrai hivatalos úton történt, egy hamisítatlan hivatalos úton, mert még a Tátrában is, sőt még szombat délután is léteznek hamisítatlan hivatalos utak. Egy ilyen alkalommal történetesen, amikor az üdülőtelep távlati terveiről ülészttek feleslegesen, amelyről annyit mindenestre ő is tudott, hogy sohase fogják megvalósítani. Írta a jegyzőkönyvet, s éjjelkor valaki kijelentette, hogy minek ülnek itt ilyen szárazon. Hegyek, bor, hold...

Már elaludt, amikor valaki halkán kopogtatott.

— Ki az? — szólta ki, bár nem kellett volna megszólalnia, de ez már úgy illik.

— En — hallotta.

— Csakhogy én már alszom.

— Valamit elfelejtettem. Nagyon fontos.

— Nem várhat az reggelig?

— Esetleg elfelejteném.

Egy darabig tusadokott magában. Illik egy darabig tusakodni.

— Várjon, amíg fölveszem a pongyolámat.

Kinyitotta a zárat. Az ajtóban a férfi erősen magához szorította. Ölébe vette, és odavitte az ágyba. Tehetetlenül kalimpáit a szorításában, kézzel-lábbal tiltakozott, na nem nagyon, csak annyira, amennyire illik.

Ügyetlen ujjai voltak, nem tudta kigombolni a pongyoláját, s egy darab anyagot is kitépett a néma tusakodásban. Illik (vagy nem illik?) ilyenkor felajánlani: majd veszek neked másikat; nem, ezt bizonyára később mondta.

Mindez olyan villámgyorsan történt, hogy tiltakozásra se volt ideje, az egyetlen, amelyet ettől a pillanattól kezdve kimondhatott, ennyi lehetett: enyém vagy, enyém vagy, enyém vagy...

Frank ismét lemarháza magát gondolatban. Ilyesmi bizonyára sokszor lejátszódott, de nem e között a két ember között, ezek az ilyesféle várakozásra nem voltak beállítva. Frank még évek múlva is jól emlékszik a mai özvegy tekintetére, amellyel akkoriban mérte végig, amikor visszarendelték a központi szerkesztőségbe, és a kötelező búcsúlátogatásra, abban a hivatalban megjelent.

Te kis féreg... — gúnyolódtak vele azok a szemek. — Az utamba akartál állni... Úgy járkáltál itt, mint egy páva, de a fejedbe szállt a dicsőség... Az én utamba akartál állni... Pedig csak a kisujjamat kellett volna megmozdítanom, de még erre sem érdemesítettek, te kis talpnyaló...

De ha legalább szeretné — tette föl magában akkor a kérdést nem aggodalomból, inkább kíváncsiságból.

Megszervezett, kényszeredett búcsúzkodás volt ez. Frank később szemrehányást tett magának, hogy egyáltalán odament. Konyak mellett ültek, és nem volt semmi mondanivalójuk. A múltbéli barát panaszkodott, hogy semmire sincs ideje. Mindent csak agyonkomplikálnak. Sajnálta magát. Ez új volt nála. Ez nem belőle jött.

— Hiányozni fogsz nekem — mondta —, s ha erre jársz, ne kerüld el a házunk táját.

Frank tudta, hogy nem fog hiányozni, s hogy el fogja kerülni a házuk táját.

— Tudod jól, hogy úgyis megállok, ha erre járok.

És az a másik megértette, hogy nem fog megállni. Néha a szavaknak pontosan ellenkező jelentésük van.

Az utcán Margittal találkozott. Frank örült, hogy egy további kínos látogatástól megkímélheti magát.

— Felénk se nézel — sóhajtott.

El akarta ütni valami szólammal az egészet, hogy dehogyis nem néz feléjük . . . De nem jött ki a torkán.

— Felétek se nézek.

Ezzel mindketten mindent megmondtak egymásnak.

— Elég nagy keresz az . . .

Rábólintott. Természetesen, hogy nagy keresz. Mellettük Galovič új, nyolchengeres, 001 rendszámú autója robogott el. Eldőlt tehát az ütközet. Véget ért a nyilvánosság csámcsogó figyelmével kísért, izléstelen pörösködés, hogy kinek van joga a kerületben a legalacsonyabb rendszám táblára. Galovič kiharcolta magának. Frank egész addig követte tekintetével, amíg el nem tűnt a kanyarban. Még hallotta a háta mögött Margit kérdését:

— Honnan is került ide ez a festett hajú?

Tehát nemcsak az ő fejében motoszkál ez a kérdés?

— Nem festett a haja. Ezzel egyszer s mindenkorra meg kell békülnöd. A haja nem festett . . .

Mindenképpen ki akart bújni a vacsorameghívás elől. De Margit nem hagyta magát.

— Nem miattam. Látnod kell Martint.

Nem utasíthatta vissza.

Úgy ment minden, mint máskor. Margit kitűnő vacsorát készített, a fiú szörnyű jobborrogással kiütötte Frankot, úgy ment minden, mint máskor, csak az a régi, bizalmas hangulat, amely anyai éven keresztül összekötötte ezt a három embert, tűnt el közülük mindörökre. Valami kimondatlan lógott a levegőben, valami, amire mindannyian gondoltak, amelyet valahogy ki akartak egyensúlyozni, de amely erősebben fogva tartotta őket, mint azok a kérdések, amelyről beszéltek. Margit tartotta magát. Nem lehetett róla semmit leolvasni. Teljes tudatlanságot színlelt, még csak nem is sóhajtozott.

Fél óráig elülök itt, s aztán valahogy majd kibeszélem magam, hogy még be kell csomagolnom — gondolta Frank. Aligha fognak tartóztatni.

Aztán Margit és a fiú elment. Frank fel akart állni, de a házigazda kitéssékelte őt a főtérre néző hatalmas erkélyre. Órák hosszat álldógtak itt már máskor is a korlátra támaszkodva, és mindig fellelkesítette őket az alattuk dübörgő élet zsvivaja. Most is a rosszul megvilágított főtérre nézegették. Alattuk zajongott a korzó.

— Ne haragudj ezért a rosszul sikerült estéért — mondta a házigazda. Frank csak legyintett, miért kell erről beszélni.

— Elválok — mondta a másik keményen, határozottan, habozás nélkül.

— Nos, ez a te dolgod.

— Igen, de Margitra gondoltam.

— Margitra ne legyen gondod. Ő ezen majd túlteszi magát.

— Azt tudom. De itt van Martin is.

Frank hallgatott. Természetesen, hogy itt van Martin is, de ő mit változtathat a dolgon?

— Nem válok meg tőle — mondta a másik mély elszántsággal.

Frank valami olyat akart mondani, hogy a tőle való megválásról korai volna még beszélni, arról véglegesen a bíróság dönt, a bíróság pedig annak a félnek ítéli oda a gyermeket, amelyik nem felelős a válásért. De ez saját maga előtt is nevetségesnek látszott. Bíróság? Hol van itt még valami bíróság? A bíróság ő, Martin apja, a bíróság természetesen az ő javára dönt.

— Hagyjuk ezt — utasította el Frank. — Én nem tudok sem segíteni, sem tanácsot adni.

— Tudom. De úgy gondoltam, mégis jobb, ha tőlem tudsz meg mindent.

Frank megint nem válaszolt. Egyszer már megtörtént, hogy jobbnak látszott, hogy Frank tőle tud meg mindent. Annak a másiknak is eszébe kellett jutni, hogy hasonló helyzetben már voltak. Más körülmények között minden könnyebben ment volna. Csakhogy ők már egyszer voltak hasonló helyzetben, s a dologban éppen ez a bökkenő.

Frank lenézett a térre. A járdán fiatalok százai sétálgattak. Vidám beszélgetésük, kacajuk, kiáltásaik felhallatszottak. Franknak önkéntelenül is egy másik pillanat jutott az eszébe, ugyanezen a terazon, ugyanezzel a korlátnál. Szép vasárnap délután volt, s az emberek a kemény tél után először indultak sétára. Együtt álltak itt, és a helyi szépség hatalmas kebleiről beszélgettek, amelyet ideje lenne már kicsomagolni. Aztán Frank felugrott az erkély párkányára, és barátjára irányította a fényképezőgépet. Patetikus pózba állította, és úgy vette felülnézetből, hogy mögötte háttérként a tér is látsszon. A másik azonnal megértette a pózt, és nyilván kedvére valónak is találta. Franknak még megvan ez a felvétele az archívumában, a város ura, a kerület ura a paradéző, ünnepi vasárnap felett.

Akkor az a másik bizonyos önkívületben fordult felé:

— Tudod... ha valami történe... Itt egy géppuska, ott egy géppuska, ez nem lakás, ez erődítmény, komám...

Frank megértette. Gépfegyverek. Ettől a képzettől az ő generációja már halálra nem tud megválni. Itt gépfegyver, ott gépfegyver. Hiába, bármilyen kegyetlenek is voltak azok az idők, de volt bennük valami szép is, a fronton az tiszta sor volt, itt állt a gépfegyverem, ott a németek... Franknak tetszett a barátja vallomása. Öreg, bolondos romantikus. De éppen ez a jó benne...

De meg is dermedtették a szavak. Megdermesztette a dolgok viszonylagossága. Itt gépfegyver, ott gépfegyver... Uram Isten, ki ellen? Azok ellen az emberkéek ellen, akik ott lenn örülnek az életnek? Miféle „ha valami” történhetne még? Azt a „valamit” már régen és mindörökre elsöpörte a győzelmes forradalom. Mire gondol a nép képviselője, annak a népnek a képviselője, aki győzött, és a saját fiát a hatalomra emelte, amikor arról beszél, hogy itt gépfegyver, ott gépfegyver? Nem hisz a győzelemben? Félt? Mitől félt, kitől félt?

Még most is, annyi év után megdermeszti Frankot ez a visszaemlékezés. És az egyik emlék másikat idéz. Akkor a halott a kabinet feje, az ország első embere volt már. Egyszer, valamilyen ünnepség után beültette maga mellé a kocsijába. Akkor már teljesen idegenek

voltak egymásnak, de a közös múlt emlékei még mindig túl erősen éltek ahhoz, hogy ne lett volna miről beszélgetniük. A hátsó ülésen ültek. A sofőr mellett a halott személyi testőre, egy pisztolyos foglalt helyett. Mögöttük egy másik nyolchengeresben az állambiztonság emberei. A pisztolyosnak egy percre lecsuklott a feje. Elaludt. Az államférfiú észrevette, és dühösen felrázta.

— Elvtárs — támadt rá —, teljesítsd a kötelességedet!

A pisztolyos összerázkódott, s elvörösödött. Ez csak amolyan apró, jelentéktelen eset volt. Franknak nem tetszett, de hamar elfelejtette. És íme, annyi év után, ismét eszébe jutott. Uram Isten, miféle kötelessége lehet egy pisztolyosnak egy százassal száguldó autóban? Egyáltalán mi fenyegetett? Merénylet? Csak egyszer is komolyan megfordulhatott a fejében, hogy öllene merényletet követhetnek el? És még ha lehetséges is lenne egy ilyen abszurd feltevés, a százassal robogó autóban mit tehetne ellene egy pisztolyos?

Félt. Igen, félelem volt ez. Ezt a félelmet egyébként Frank máskor is tapasztalta. Különös, talán nevetséges, de az is lehet, hogy egyáltalán nem nevetséges, hanem nagyon is tragikus félelem volt ez.

Fotoriporter kollégája, akinek a reszortjába a színházi bemutatók és az egyéb kultúresemények tartoztak, felkérte, hogy az egyik színházi ősbemutatón helyettesítse. Frank meg is lepődött, miért éppen őt kérte fel, nem voltak valami jó barátságban.

— Előkelőségek is jelen lesznek, s ez többé-kevésbé már a te vadászterületed.

Frank visszautasította a helyettesítést, de a fotoosztály vezetője neki osztotta ki a bemutatót. Szinte ugyanazzal a megokolással, hogy előkelőségek is lesznek ott. Az előkelőségek a bemutatóra egyes szám első személyben érkeztek. Frank azt is tudta, miért. Egy idő óta sokat suttogtak arról, hogy az államférfit gyöngéd szalag fűzik a fiatal színésznőhöz, aki a darabban fellép. Más kielégítő magyarázatot nem is igen lehetett találni. Az államférfiú csak ünnepélyes, hivatalos bemutatókra járt. És mindig halálra unta magát. A színházigazgató természetesen már előre tudott a kitüntető látogatásról, s mindenki tükön ült. Végeredményben ez is egy alkalom, talán jobb alkalmat nem is igen lehetne találni ennél, a színháznak elkerülhetetlenül adaptációra volt szüksége. A klubban kis frissítőt készítettek a magas vendég tiszteletére. Közbevetően, csak hogy a beszéd ne álljon, arra a szükséges néhány százezer koronára is ki lehet térni majd.

A szünetben Frank régi barátjával a folyosón találkozott. A barát nagylelkűen karon fogta, és titokzatosan odavezette: Gyere. Magával vitte a klubhelyiségbe. Az igazgató, a rendező, a fiatal színész, aki az államférfiút meghívta, s aki már befejezte a jelenését a színpadon, s ők ketten voltak a helyiségben. A felterített asztalon szendvicses tál és két üveg bor volt. Csak amolyan kis vendéglátás, a szünet idejére.

Helyet foglaltak. Az igazgató éppen belekezdett a mondókájába, hogy mennyi nehézséggel kell megküzdeniük, a rendező kinyitotta az egyik palackot, és töltött a poharakba. Már inni készültek, amikor kinyílt a hátsó ajtó, s egy fekete kosztümös asszony jelent meg. Frank ismerte.

Az asszony persze nem számított arra, hogy itt egy zárt társaságba

botlik. A kínos meglepetéstől előbb megtorpant, aztán keresztülsietett a klubhelyiségen, és a másik ajtón át a foyer-ba távozott.

Az államférfiú arcvonásai elváltoztak. Ijedten tette le az asztalra a borospoharat. Aztán éles, számon kérő hangon az igazgatóra támadt.

— Ki volt ez?

A megrémült igazgató dadogva igyekezett elmagyarázni, hogy ez az ő rendezőnőjük, Pavlínova. Mindannyian tudták, hogy annak, ami történt, nem lett volna szabad megtörténnie, de a folytatásra senki se számított.

— Martonné? Ha nem tévedek — sziszegte a nagy férfiú.

Az igazgató megpróbálta csürni-csavarni a dolgot, hogy igen, persze, a férje után Martonné, de hogy ő a saját neve alatt dolgozik, és hogy amint a férjét szabadon engedik, azonnal elválik tőle, csak ilyen feltételek mellett vették vissza a színházhoz.

— Maguknál dolgozik?

Az igazgató erejéből már nem futotta. A bemutató rendezője derekabnak bizonyult. Kitűnő munkaerő, különben is már megszenvedte a magáét, két évig egy isten háta mögötti kerületi színháznál dolgozott, ott is bevált, a legjobb véleményezéseket kapták róla, férje államellenes tevékenységéhez semmi köze nem volt, különben nem is hagyták volna szabadlábban, és nem engednék, hogy a színházban dolgozzon.

Az államférfiú szigorúan meredt maga elé.

— Ehhez a mai előadáshoz van valami köze? Van itt valami keresnivalója?

Az igazgató hosszas magyarázatásba kezdett, hogy egy bemutató az egész színház ünnepe, ilyenkor mindenki megjelenik, azok is, akik nem játszanak, és semmi közük nincs az előadáshoz. A színház egy nagy család. Már nem gondolt a renoválásra, arra a néhány százezer koronára, félt, kiverte a verejték, tudta, hogy kegyvesztett lett.

De ki volt az, aki még nála is jobban félt? Az államférfiú hirtelen felkapta a borospoharat, amely érintetlenül állt előtte, és heves taglejtéssel a háta mögött álló pisztolyoshoz fordult:

— Kimosni!

Frank hirtelen hátrafordult. Hát lehetséges ez? Hát lehetséges-e egyáltalában valami ehhez hasonló?

Frank nézi a feketébe öltözött polgárokat, lassan, egymás után vonulnak el a ravatal előtt. A fejében ez a lemez forog: Itt gépfegyver, ott gépfegyver... Elvtárs, teljesítsd a kötelességedet... Kimosni... És csak most döbrent rá, hogy honnan ismerhette a halott azt az asszonyt. Honnan is ismerhette? Talán utána ment könyörögni a hazaárulásért elítélt mérnök férje érdekében? Vagy valami más is közrejátszhatott a dologban. Újból lejátszódott előtte az a régi jelenet. Bejött, megtorpant, meglepődött, vagy talán meg is rémült attól, amit látott, igen, egészen bizonyosan megrémült, azután gyors léptekkel eltávozott az ellenkező ajtón át...

Nem, nem kell semmi egyéb magyarázatot keresni. Az, hogy elment könyörögni, az lehetséges, sőt valószínű. Nem kell mindenben még valami egyebet is keresni. Hiszen Frank jól tudta, miről van szó.

A barátja félt. Rettegett. Maga járult hozzá a hisztériás légkör megteremtéséhez, s maga váltotta ki az általános gyanúsítgatásokat. Ha valaki valamit sokáig hirdet, azt végül maga is elhiszi.

De ő, Frank, ismerte őt más oldaláról is. Mikor még nem félt, mikor komolyan és büszkén jelentette ki magáról: Az én életem a forradalom, s a forradalom az életem! Akkor az igaznak hangzott, s nem is volt szerénytelen. S Frank nehéz pillanatok közepette eléggé meggyőződhetett róla, hogy ez így is volt. Mi történhetett vele? S mikor kezdődött? Mikor fedezte fel életének forradalmon túli értékét?

Frank most az aranyszökére gondolt. Akkor? Vele? Miatta? Frank jól ismerte a barátja skáláját, néha együtt is játszottak rajta, és jó szaftosan tudták kommentálni. Amikor azt a menyétet legelőször látta, mindjárt tudta, hogy itt valami másról van szó. Valami újról, s az, ami utána következett, neki adott igazat.

Nem szólt talán így hozzá az első éjszakák egyikén: Nem szabad így tömnöd magam, egy kicsit takarékoskodj az erőddel, nekem, éniattam...?

Nem szólt hozzá azoknak az éjszakáknak az egyikén: A forradalom nagy dolog, de te minden vagy...?

Legalább szerelem volt? Az a mindent felemelő, az a mindent lángra lobbantó, az a mindent ignoráló és mindent megmagyarázó? Ilyen volt? Legalább a férfi részéről ilyen volt? Frank nem tudhatja. Nem volt a közelükben. Nem tudhatja, hogy mondott-e mámorító, bolondító szavakat, amelyeket mondani kell, s amiket nem lehet nem mondani egy ilyen asszonynak, esténként, vagy reggelenként.

De ha szerelem is volt, ha ilyen szerelem is volt, akkor se maradt belőle semmi.

Frank hiába töri a fejét. Már sohase tudja meg, mikor egyszerűsítette le életének alapvető jelszavát: Én a forradalom vagyok —, a forradalom én vagyok!-ra.

Az az aranyszöke? Lehetséges. De nemcsak az az aranyszöke volt.

(Folytatjuk)